

УДК 101 (075,8)

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i35.1090>**О. А. Моргун**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7916-7265>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри професійної та соціально-гуманітарної освіти

Криворізького національного університету

ФІЛОСОФСЬКО-НАУКОВІ ЗАСАДИ НООСФЕРНОГО ПІЗНАННЯ В МЕТОДОЛОГІЧНІЙ СИСТЕМІ НООНАУКОВОГО ЗРОСТУ ЗНАНЬ

Постановка проблеми. Проблема ноосферного пізнання і продукування ноо-знання виникає як в разі загального ноосферогенезису природи, людини і суспільства, так і розвитку науки, що стає «сферою розуму» людства і перетворює дійсно-носущу в «розумну природу» та саморегульоване соціосферне ноо-буття більш високого онтологічного рівня. В філософсько-науковому відношенні подібний процес потребує розвитку відповідного ноосферного світорозуміння, згідно якому «натуральні сили» природи соціолізуються та «онтологізуються» в духовно-творчі сили людини, а гносеологічно – сенсорно-образне сприйняття світу перетворюється на понятійно-світорозумове, на основі чого розвивається ментальна рефлексія ноосферного типу і постнекласична ноосферна раціональність. З цим особливою **актуальності** набуває ствердження ноосферної парадигми розвитку людства, створення відповідного теоретико-методологічного підходу до вивчення процесів ноосферогенезису та розробки інноваційної методології ноосферного пізнання. Її базисні філософсько-наукові засади – це онтологія, гносеологія та епістемологія науки, котра на ноосферно-пізнавальному підґрунті перетворюється на філософію ноо-науки з ноо-наукою методологією ноосферного пізнання.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Висхідні першоджерела ноосферного розуміння світу і наукового ноо-пізнання розроблялись В.І. Вернадським в його «вченні про ноосферу» та науку як ноосферно-планетарне явище [1, с. 31, 250]. Це також «оболонкова концепція» про ноосферу Е.Леруа, ноосферний «феномен людини» та її ноосферне «понаджиття» і «понадсвідомість» П. Тейяра де Шардена [14, с. 187, 199]. Серед сучасних концепцій можна виділити «теорію ноогенезиса» Н.М. Моїсеева та розуміння ноосфери як «духовного світу людини» [11, с. 347–348], погляди на синерго-інформаційну природу людського розуму і «свідомості як синергетичної системи» Л.В. Гнатюка [4, с. 216, 280], представлення діяльності людського мозку як «розумної речовини», що здатна до «психічної взаємодії з інформаційним середовищем» В.А. Бузулука [2, с. 309], концепція «самостворящої природи в системі ноосфериз-

ма», входження в «епоху ноосферизма» суспільства, науки та освіти (А.І. Субетто) [13, с. 165, 237, 420]. Сюди відносяться і намагання здійснити перші розробки «методології ноосферного розвитку» людини і суспільства у їх «ноосферному вимірі», представити у цьому вимірі ноосферний розвиток економіки, політики, права, культури та всієї сучасної цивілізації, включаючи «ноосферну футурологію», у вигляді «енциклопедії ноосферних знань» (В.В. Василенко, С.І. Григор'єва та ін.) [16, с. 171, 267, 336]. Однак проблема методології ноосферного пізнання на її власних філософсько-наукових засадах поки що не привернула необхідної уваги дослідників.

Метою статті є показати можливість розробки методології ноосферного пізнання на філософсько-наукових засадах та представити цей процес у відповідній методологічній системі, в котрій ноосферний зріст наукових знань набуває номологічно-законоподібного характеру.

Виклад основного матеріалу. За авторською тезою в разі ноосферно-креативного синтезу воно перетворюється на ноо-знання, котре лягає в основу онтології і гносеології ноо-науки з утворенням епістемосфери наукової реальності з ноосферним типом саморегуляції і наукової раціональності при здійсненні ноо-пізнання.

До **основних методів** досягнення визначеної мети відносяться як загальні філософсько-наукові методи пізнання, так і ноосферно-гносеометричні методи системного представлення пізнавальних типологій ноосферного мислення, регулятивних номологій розвитку ноопізнавальних процесів, визначення типу наукової раціональності з урахуванням ноосферно-методологічного компонента. Це також методи програмованого управління наукою в контексті ноосферного зросту знань, інноваційного форсайта в пізнанні, ноосферно-креативного синтезу наукових знань, створення методологічних систем та дослідних програм для ноосферно-наукового продукування знань, когнітивного розпізнавання ноо-знань та надання їм ноосферно-технологічної праксіологічності. Методологія ноосферного пізнання (МНП) в разі світорозумово-рефлексивного характеру активізації мислення творчих суб'єктів до рів-

ня здійснення все більш високих «абстрактних переходів», і далі – розвитку здатності до складного «когнітивного розпізнавання» різних аспектів і контекстів знань (за їх родом, видом, типом і науковою класифікацією) відкриває можливість методологічно типологізувати онтично-потенційоване знання в «онтологізоване пізнання» у його спрямованості до генерації онтологічно-дійсного знання. В МНП воно класифікується в якості «онтології пізнання» і створює основу для розробки різних пізнавальних онтологій (в класифікаціях «природознавство», «природознавчі науки») та онтологізованого ноо-знання. На цій основі формується «гносеологічний тип» пізнавально-дослідних процесів і розробляється пізнавальна методологія в її загально-методологічних і праксіологічних значеннях. Вони класифікуються в кластерах пізнавальної номології, методологічних систем, «науковчення» і дисциплінарних наук, загалом – «гносеології науки» і праксіології пізнання, в процесі якого генерується «гносеологізоване знання» вищих пізнавальних рівнів і ноо-знання з пізнавальною номологією розвитку науки в класифікації «гносеологія ноо-науки». Вона й утворює основу для розвитку філософсько-ноонаукового пізнання, в котрому відбувається типологізація філософсько-наукового ноо-знання.

Філософсько-наукове пізнання, набувши ознак ноонаукового пізнання за своїм ноосферно-номологічним характером власної самоорганізації і самоврегульованості, має своїм першим результатом інформаційно-програмовану типологізацію знання. Це можливість переходу від природно-еволюційного до науково-програмованого пізнання в пізнавальних класах інформатики, семантики та семіології, де вони набувають свого розвитку в кластерах інфосфери, логосфери, когнітосфери та епістесфери науки, а потім акумулюються в інформаційних системах управління базами знань (СУБЗ). Ноосферно-наукова типологізація знань в якості відповідної номології ноо-знань вже безпосередньо зорієнтована на ноосферно-номологічне пізнання на основі відповідної «регулятивно-методологічної номології» (РМН) ноосферного пізнання і продукування ноо-знань. Це здійснюється у відповідних кластерах логіко-номологічної дії та за логономосами пізнавального процесу в методологічній системі філософії ноо-науки [7, с. 480]. Тут представлений вже ноосферний тип світорозумової і наукової раціональності (ноонаукової), котрий приходить на зміну класичної, некласичної і постнекласичної раціональності. В класичній філософії науки (ФН) ставиться за мету встановлення «об'єктивної істини», що онтологічно існує поза суб'єктом і не залежить від його свідомості, волі і пізнавальних зусиль. В некласичній ФН об'єктна істина вже

тісно пов'язана з науково-дослідною діяльністю суб'єкта та науково-технічними приладами, що використовуються дослідниками. В постнекласичній ФН поняття істини взагалі «суб'єктивується» та набуває характеру ціннісно-семантичних і семіотичних смислослабень, у великій мірі залежить від «раціональної реконструкції» науково-дослідних програм, прогресивно-регресивного «сдвигу проблем» в дослідженні для забезпечення безперервного зросту наукових знань (І. Лакатос) [10, с. 220]. Ноосферний тип філософського-наукової раціональності формується за принципом суб'єкт-об'єктної єдності буття, мислення і пізнання, інтегрованості онто-гносеологічних процесів та їх ноосферно-номологічної побудови в системно-цілісному і номологічно-програмованому контенті. Науково-пізнавальні програми конструюються за логікою і логономосами високорівневої свідомості творчих суб'єктів, з номологічною орієнтацією на багатомірність мислетворчих актів, що набувають носферно-впорядкованого характеру ціленаправленого впливу на об'єкт. А сукупно – суб'єкт-об'єктного законопокладеного і регульованого розвитку суцього в разі його ноосферогенезису на основі номологічної дії «ноосферного фактора». Г. Гегель, розглядаючи ментально-феноменологічні прояви людського духа («феноменологія духа») в його раціоналізованому суб'єкт-об'єктному представленні і з'єднанні («об'єктивний дух»), доводив, що це і є раціонально суб'єктований «науковий дух» як «знання про пізнання» і «знання знання». Вже в новітній філософії Г. Башляр в термінах «нового раціоналізму» визначив «науковий дух» в єдності «реального» і «раціонального» в «науці як продукта людського духа». Але з цим виникає «подвійність наукової думки» і, щоб подібний дуалізм подолати, необхідно утворити єдність «суб'єктивного та об'єктивного», коли досягається з'єднання «реалістичної і раціоналістичної мови» у відповідних наукових поняттях. На цій основі треба розвивати «наукову філософію» пізнавального процесу і наукового пізнання, що не потребує понять (ненаукових) «абсолютного реалізму» та «абсолютного раціоналізму» і для «наукового мислення» відкривається можливість встановлювати наукові «закони світобудови як закони нашого духу» [3, с. 28–29]. Подібне можна здійснити методами «експериментальної трансценденції», коли можлива «об'єктна верифікація мислі» та її перетворення на наукову думку і мислення, а з використання «інструментальних» методів «емпіричної трансценденції» можна перетворити «психологію наукового духа» на відповідну «наукову культуру» в системі філософсько-наукового пізнання [3, с. 166–167]. За нашою концепцією, в такому «синтетичному» суб'єкт-об'єктному пізнанні творчий суб'єкт досягає вищих ступенів

ментальної рефлексії і його психоментальні акти набувають ноосферних ознак, коли він оволодіває ноосферним типом пізнавального мислення і ноосферної раціональності». Психометрично – це розвиток ментальної здібності до «випереджального відображення» (П.К. Анохін), а гносеометрично – «інтенційного висвічування» майбутніх станів дійсної реальності (М. Хайдеггер). Тобто психоментальні і духовно-творчі акти в пізнавальному процесі зі стану внутрішніх «інтенційних напружень» переходять у зовнішні «проективні екстенції» з чим здійснюється «реальнісний форсайт» в номологічних діях творчих суб'єктів («ноосферний фактор»). Вони стають здатними до пізнавального креативно-синергетичного синтезу і періодично-фазового переходу до понадвисокої і понадскладної синергореальності з більш високою вимірністю, що здатна до самоорганізації і самовпорядкування в якості синергосистеми, котра саморегулюється за «принципом максимуму інформації» (Г. Хакен) [15, с. 81]. В сучасній філософії науки вона визначається в якості онтологізованої «наукової реальності» (реалогнозис), що має власну епістесферу знань і гносеосферу пізнавальних процесів, а також відповідну номологію ментасистемного розвитку на основі програмованих пізнавальних онтологій. Перш за все – у вигляді ноосферної методології наукового пізнання, що має гносеометрику наукової реальності та відповідну до неї методологічну пізнавальну систему. В ній «знання про об'єкт пов'язано з характером засобів та операцій діяльності суб'єкта», його наукова діяльність стає провідною для «об'єктивно-істиннісного опису і роз'яснення світу», особливо при дослідженні релятивних явищ мікросвіту, що потребує переходу від «наївного реалізму» класичної раціональності до неklasичної раціональності і неklasичної пізнавальної методології (Н.В. Даніелян) [5, с. 150]. Надалі наукове пізнання на основі «суб'єктивізації об'єкта» та наукового знання і стає домінуючим типом постнеklasичної наукової раціональності. Вона зводить суб'єкта і об'єкта в «єдиний пізнавальний цикл», в котрому досягається «з'єднання об'єкта і суб'єкта пізнання» в «гуманітарній конструкції» наукової реальності. В ній наукове пізнання «перенацілюється» на «людинорозмірні об'єкти» з людською «буттєвісною проблематикою», що вирішуються тільки через закони розвитку ноосфери і загального ноосферогенезу людства. Головна проблема тут – це «мистецтво управління розвитком ноосфери» у напрямі «оновлення стратегії управління розвитком людства» [5, с. 150–151]. За нашою концепцією в подібних розмислах представлений ноосферний тип наукової раціональності, що покладається в основу філософії ноо-науки, котра може ефективно розвиватись в континіум «філософсько-наукової реальності».

Філософсько-наукову реальність, в котрій започатковується ноосферне пізнання та відбувається первинна акумуляція ноосферних знань можна представити у 3-х основних аспектах: А саме: це (1) онтологічна реальність вже здійсненого, «натуралізованого» і переважно втіленого в певних наукових конструктах і технологіях наукового знання; наприклад, «нової стратегії» з онтологічної «трансформації філософських засад науки в антропометричну «відкриту раціональність» та «онтологію нової раціональності» (В.С. Стюпін) [12, с. 326, 440]. (2) Гносеологічна реальність, в котрій представлено переважно дослідне знання, науково-пізнавальні розробки, процеси наукової діяльності, пізнавальні методології наукових програм, психоментальні процеси інноваційного мислення, в тому числі і в гносеометриці ноосферного пізнання. Подібну гносеосферу науково-пізнавальних процесів можна розглядати як «гносеометричну підсистему науки», в якій безпосередньо розробляється методологія ноосферного пізнання, його логістика і номологія та здійснюється ноосферно-номологічне програмування пізнавальних процесів та їх технологічно-конструктивне втілення [7, с. 457, 469]; (3) «Епістемологічна реальність», як наукова реальність верифікованих знань, що мають підтвердження через свою «онтологізацію», наявність власної гносеосфери свого розвитку (наукометричний реалогнозис), мають предметну репрезентацію в якості епістемології науки та епістесфери ноосферно-наукових знань [8, с. 517, 542]. Пізнавальні процеси в цих трьох основних сферах філософсько-наукової реальності здійснюються через відповідний онтологічний «рух знань», що вже набули характеру «онтологічної даності» (дійсного знання), «гносеологічний рух знань», котре тільки переводиться з його онтично-потенційованого стану в дослідне, інноваційне та експериментально підтвержене знання, яке надалі приймає характер «наукового знання» і стає знанням «наукових фактів», «фактологічним знанням» при здійсненні «епістемологічного руху знань» – світоглядного, філософсько-наукового і науково-класифікаційного. В сукупності та синтезисі всіх цих 3-х «рухів знань» і формується ноосферне знання в разі налагодження процесів ноосферного пізнання з наданням йому «ноопізнавальної наукометричності» при з'єднанні «суб'єктометрики» та «об'єктометрики» в єдиній «S-O матриці» ноо-координатної системи. З цим утворюється єдина ноосферно-пізнавальна ноо-реальність з суб'єкт-об'єктним сіторозумовим досягненням креативно-синергетичного континіуму як метасистемного ноо-простору, де можливий «ноосферний синтез» знань від його «згорнутих» сущих початків і сутностей до «реальнісної розгортки» (через онтосферу, гносеосферу та епістесферу) у всесвітній метакоординатній вимір» «єдиної

реальності» завдяки «ноосферного руху» знань в пізнавальних процесах їх виявлення та «сушно-дійсної реалізації». На рівні нашого 3-х вимірного фізичного світу – це морфопредметна «об'єктива пізнання», що при суб'єкт-об'єктному з'єднанні мислення і буття в ноосферному пізнанні може набувати реально вищевимірного характеру ($R = 4-5$) П.В. Копнін вважав, що подібну функцію розширення онтогносеологічних можливостей в пізнанні виконує наука і наукове пізнання, коли воно «переходить межі в пізнанні» та досягає «категоріальний характер знання» на рівнях і вимірах, що «раніше вважались недосяжними» [9, с. 237]. Подібне перш за все відображено в самій структурі науки: (1) основи науки, (2) закони, (3) основні поняття, (4) теорії, (5) наукові ідеї подальшого зросту знань [9, с. 497]. Головна системна якість, що забезпечується подібною структурною організацією науки з позицій творчої здатності суб'єкта пізнання (тобто суб'єктометрично) – це здібність до «наукового синтезу», що в ноо-науці приймає характер ноосферно-креативного, креативно-синергетичного синтезу нових наукових знань. А суб'єкт-об'єктометрично (при переході від одиничного до загального) – це перехід до системної діяльності з «виробництва знання», що в перспективі розвитку науки зобумовлює розвиток «наукового виробництва» з продукування знань на методологічних засадах організації безперервного процесу наукового пізнання. За методологією ноосферного пізнання це буде «ноосферне виробництво», що вибудовується на механізмах креативно-синергетичного синтезу ноо-знань з їх опередмеченням в ноосферних технологіях [6, с. 389, 391]. А за нашою концепцією, – приведення до певної регулятивної номонології у створенні «метатеорій» та їх втілення у відповідні ноосферно-технологічні «метапраксіси» науки. У Т. Куна це вирішується шляхом «наукових революцій» і ствердження принципово нових «наукових парадигм», що означає «перервний» розвиток науки і наукового пізнання. У К. Поппера – це концепція «безперервного» розвитку науки на основі неперервного зросту знань і нерозривності пізнавального процесу. У І. Лакатоса подібне здійснюється шляхом розробки дослідних програм наукового розвитку («метатеорій»), «конкуренції дослідних програм» на порівняльній основі «бінарно-ціннісних опозицій», «позитивної і негативної евристики», «прогресу-регресу» наукових знань [10, с. 76–77]. Тому до структурної організації сучасної науки у напрямі її розвитку до ноо-науки і ноосферного пізнання треба додати принаймі ще 4 складові в якості «методологічно регулюючих компонентів». А саме: (1) регулятивна номонологія розвитку науки (з її внутрішньо детермінацією), котре реалізує ноосферно-пізнавальні процеси у напрямі номонологічно-спрямованого становлення ноо-

науки; (2) ноосферно-методологічний компонент розвитку науки, та його представлення в аспекті логіки зросту наукових знань і управління знаннями як науковими інноваціями [8, с. 718–719]; (3) програмоване управління наукою на основі науково-дослідних програм («метатеорій») та епістемологічного конструктивізму їх втілення в «метапраксісах» ноосферних технологій; подібне здійснюється за методологією «метасистемного переходу» до «універсального мислення» та створення штучних «інтелектуальних суперсистем» [16, с. 450, 455]; (4) ноосферно-наукова самоорганізація на основі створення «епістемологічних банків знань» і ноо-знань, інноваційних науково-дослідних програм (самореферентивних) і номонологічної ноонаукової методології ноосферного пізнання [8, с. 719, 721]. На цьому методологічному підґрунті формуються передумови створення єдиної ноосферно-методологічної системи наукового пізнання та використання ноосферних знань в якості суспільних сил загального ноосферогенезису соціуму та його прогресу у всіх сферах суспільної життєдіяльності.

Подібна методологічна система ноосферного пізнання будується на основі представлення в якості системи самого наукового пізнання. До неї входять наступні основні складові: суб'єкт та об'єкт пізнання, метод і науково-пізнавальна методологія, науково-дослідна діяльність, структура наукового знання, наукові результати пізнавального процесу, теорія і логіка пізнання, наукові інновації [8, с. 555–556]. Останній компонент включає і ноосферно-наукові інновації пізнавального процесу. В тому числі методологічні інновації, котрі набувають відповідного системного вираження [8, с. 716–719]. Вони додаються до структурних складових «традиційної» методологічної системи і перетворюють її на інноваційну методологічну систему. Це такі системно-методологічні означення науки, що утворюють її «тверде ядро» (І. Лакатос), а саме: мета та основні задачі наукового пізнання, наукова новизна, практичне втілення результатів, постійне оновлення наукових засобів пізнання (методів і форм), механізм розширеного відтворення наукових знань, таксонологія і розрізнення нового знання та їх науково-методологічна класифікація. До ноосферної методології як системи наукового пізнання, де ставиться за головну мету отримання ноосферних знань в процесі ноо-пізнання, треба долучити ті компоненти, що є невід'ємними в ноосферно-пізнавальному процесі і котрі були вище репрезентовані. Серед них: (1) онтологічна типологізація ноосферно-наукового пізнання (на основі суб'єкт-об'єктної єдності мислення і буття в пізнавальному процесі); (2) його приведення до ноосферно-номонологічного типу наукової раціональності; (3) світорозумова рефлексивність ноосферно-методологічних

засад наукового пізнання (методологічна рефлексивність ноосферного пізнання); (4) регулятивно-номонологічні механізми здійснення ноосферного пізнання; (5) програмоване управління ноо-пізнавальним процесом; (6) його самоорганізація на основі науково-дослідних програм, що мають ноосферно-самореферентивний характер; (7) номонологічна зорієнтованість на отримання ноо-знань з «управління реальністю» способами регульованих ноосферно-креативних синтезів.

Виходячи з подібних методологічно-пізнавальних положень можна зафіксувати наступні **основні результати** проведеного дослідження. А саме: а) ноосферне «розширення» внутрішнього і зовнішнього «пізнавального континіума» науки, підвищення гносеологічної рівності та онтологічної вимірності наукових знань в разі здійснення ноосферного пізнання; б) створення філософсько-наукових засад методологічної системи ноосферного пізнання та виявлення її основних структурних компонентів; в) приведення ноопізнавальних процесів до ноосферно-номонологічного типу наукової раціональності, що дозволяє надати їм регулятивно-методологічного характеру ноосферної номонології з «управління знаннями» та забезпечити їх номонологічно-законопокладений зріст в процесі ноосферного пізнання.

Висновки. Методологія ноосферного пізнання, що розробляється на філософсько-наукових засадах безперервного зросту знань в пізнавальному процесі, не потребує створення окремих «ноосферних парадигм» в пізнання, а базується на єдності та наслідуванні наукових знань. Ноосферне пізнання здійснюється на вищих рівнях розвитку науки та утвореній науковій реальності, в котрій ноо-пізнання відбувається в разі онтогносеологічного та епістемологічного руху знань. Це потребує відповідного світорозумового осягнення світу як вищевимірної реальності, що розвивається за ноосферною номологією суб'єкт-об'єктної єдності мислення і буття в пізнавальному процесі. Ноосферний тип наукової раціональності дозволяє подібне представити на ноонаукових засадах здійснення ноосферного пізнання у відповідній методологічній системі, в котрій розроблені метатеорії набувають конструктивного вигляду технологічних праксисів. Обговорення показало, що в цьому відношенні здійсненні розробки потребують свого використання як в подальшому розвитку «наукового виробництва» знань і технологій для суспільного прогресу, так і практичного застосування ноосферно-методологічних засад сучасної науки в освітньому процесі. Перш за все, – в оновленні системи вищої освіти та її системної модернізації на основі методів ноосферного пізнання та впровадження ноо-знань у напрямі професійної підготовки молодих фахівців вищої культури і кваліфікації.

Література

1. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление. Москва : Наука, 1991. 271 с.
2. Базалук О. А. Разумное вещество. Киев : Наукова думка, 2000. 367 с.
3. Башляр Г. Новый рационализм. Москва : Прогресс, 1987. 376 с.
4. Гнатюк Л. В. Сознание как энергетическая система. Сумы : Университетская книга, 1999. 400 с.
5. Даниелян Н. В. Философские основы научной рациональности. Москва : Моск. гос. университет электронной техники, 2002. 164 с.
6. Ильин В. В. Философия. Москва : Акад. проект, 1999. 592 с.
7. Капіца В. Ф. Філософія і методологія ноо-науки: дослідні програми з ноосферних технологій та їх НТ-праксиси в проектних ноо-інноваціях. Кн. 4. Кривий Ріг : Видавничий центр, 2019. 939 с.
8. Капіца В. Ф. Філософія науки: інноваційна методологія та епістемологія ноосферного зросту знань. Кн. 3. Кривий Ріг : Видавничий центр, 2018. 731 с.
9. Копнин П. В. Гносеологические и логические основания науки. Москва : Мысль, 1974. 587 с.
10. Лакатос И. История науки и ее рациональные реконструкции. Структура и развитие науки. Из Бостонских исследований науки. Москва : Прогресс, 1978. С. 203–235.
11. Моисеев Н. Н. Человек и ноосфера. Москва : Наука, 1990. 351 с.
12. Степин В. С. Теоретическое знание, Москва : Наука, 1999. 502 с.
13. Субетто А. И. Ноосферизм. Т. 1, СПб. : КГУ им. Н. А. Некрасова, 2001. 591 с.
14. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. Москва : Наука, 1987. 240 с.
15. Хакен Г. Информация и самоорганизация. Москва : Мир, 1991. 240 с.
16. Человек и общество: ноосферное развитие. Энциклопедия ноосферных знаний / под ред. В. Н. Василенко, С. И. Григорьева и др. Москва ; Белгород : Белгородская.обласная тепография, 2011. 485 с.

Анотація

Моргун О. А. Філософсько-наукові засади ноосферного пізнання в методологічній системі ноонаукового зросту знань. – Стаття.

Розглядається проблема розробки філософсько-наукових засад ноосферного пізнання, створення методологічного підґрунтя для розвитку ноосферного світорозуміння, ноосферного типу наукової раціональності та з'єднання онтології, гносеології в епістемології науки в єдину науково-пізнавальну реальність. Філософсько-наукова реальність, в котрій започатковується ноосферне пізнання та відбувається первинна акумуляція ноосферних знань представлена у трьох основних аспектах. Розкривається сутність ноосферно-наукової типологізації знань в різних пізнавальних номонологіях, характер регулятивно-методологічної та логіко-номонологічної дії наукових закономірностей в безперервному зрості знань, показується реальна можливість управління знаннями в ноосферно-пізнавальному процесі на основі суб'єкт-об'єктної єдності

буття і мислення. Виявленні головні складові ноосферного пізнання: інноваційність та аферентивно-випереджаючий характер, методологічна системність і номологічність, здійснення онтологічного, гносеологічного та епістемологічного «руху знань», здатність до креативно-синергетичного синтезу і продукування ноо-знання у відповідних ноосферно-наукових системах. Обґрунтовано, що ноосферне пізнання здійснюється на вищих рівнях розвитку науки та утвореній науковій реальності, в котрій ноо-пізнання відбувається в разі онтогносеологічного та епістемологічного руху знань. В цьому аспекті представлені якісні характеристики методологічної системи ноосферного пізнання, до яких входять регулятивно-номологічні механізми ноосферно-пізнавального процесу, необхідність складання науково-дослідних програм та інформаційного програмування розвитку знань, їх пізнавальний та «ноосферно-реальнісний форсайт» на перспективу, розробка і втілення ноосферних технологій з опредмеченням процесів «управління знаннями» на ноо-технології «управління реальністю». Стверджується, що програмовано-методологічне управління ноосферно-номологічними системами ноо-пізнання дозволить забезпечити цілеспрямований ноосферогенезис всіх сфер суспільної життєдіяльності, насамперед, в ноосферно-науковому виробництві знань та освітньому процесі підготовки молодих фахівців.

Ключові слова: ноосферне пізнання, філософсько-наукове мислення, номологія пізнання, дослідна програма, методологічна система, ноосферні інновації, креативний синтез, ноо-наука.

Summary

Morhun O. A. Philosophical-scientific bases of noospheric cognition are in the methodological system of nooscientific growth of knowledges. – Article.

The problem of developing philosophical and scientific foundations of noosphere knowledge, creating a methodological basis for the development of noosphere worldview, noosphere type of scientific rationality and the connection of ontology, epistemology in the

epistemology of science into a single scientific and cognitive reality. The philosophical and scientific reality in which noosphere cognition begins and the primary accumulation of noosphere knowledge takes place is presented in three main aspects. The essence of noosphere-scientific typology of knowledge in different cognitive nomologies is revealed, the nature of regulatory-methodological and logical-nomological action of scientific laws in the continuous growth of knowledge, shows the real possibility of knowledge management in the noosphere-cognitive process based on the subject-object unity of being and thinking. Identifying the main components of noosphere knowledge: innovation and affective-advanced nature, methodological system and nomology, implementation of ontological, epistemological and epistemological "movement of knowledge", ability to creative-synergetic synthesis and production of noo-knowledge in noosphere-scientific systems. It is substantiated that noosphere cognition is carried out at the highest levels of development of science and the formed scientific reality, in which noosphere cognition occurs in the case of ontognoseological and epistemological movement of knowledge. In this aspect, the qualitative characteristics of the methodological system of noosphere cognition are presented, which include regulatory-nomological mechanisms of the noosphere-cognitive process, the need to compile research programs and information programming of knowledge development, their cognitive and "noosphere-reality foresight" in the future, development and implementation of noosphere technologies with the objectification of "knowledge management" processes on noo-technologies "reality management". It is claimed that the programmed-methodological management of noosphere-nomological systems of noo-cognition will provide a purposeful noospherogenesis of all spheres of social life, first of all, in the noosphere-scientific production of knowledge and the educational process of training young professionals.

Key words: noosphere cognition, philosophical-scientific thinking, nomology of cognition, research program, methodological system, noosphere innovations, creative synthesis, noo-science.